

Din muzica ponților

Ediția din acest an (2015) a *Taberei de vară de antropologie culturală creștină* de la Maliuc este consacrată, după cum știm, muzicii. Încerc să vin în întâmpinarea acestei teme propunând o activitate care să îmbine muzica și antropologia culturală.

Despre antropologia culturală, cum de nenumărate ori s-a afirmat în cadrul acestei tabere, spunem că reprezintă un demers de cunoaștere a *Celuiilalt*. Miza ultimă este totuși o cunoaștere *de sine*, de pe poziții de detașare pe care le obținem ca efect al exercițiului de lungă durată de încercare de a-l cunoaște pe celălalt. În sensul strict al antropologiei culturale – căci există și o soră geamănă cunoscută ca antropologie socială, care se ocupă de organizarea și relațiile sociale –, o cunoaștere a celuiilalt prin intermediul producțiilor sale materiale și spirituale. *Muzica* reprezintă o amplă categorie a ceea ce am denumit producție spirituală.

Celălalt pentru noi este în această seară o veche populație grecească, populația *pontă*. În România, singurul eveniment semnificativ cunoscut în legătură cu această populație este episodul biblic cu Iisus în fața lui Pilat din Pont. O parte dintre cei prezenți aici sunteți familiarizați întrucâtva cu istoria și cultura acestei populații, fie și de anul trecut. Am avut ocazia să urmărim împreună în ediția precedentă a taberei un documentar de pe *Utube*, difuzat de *Ethniki Tileorasi 1 (ET1)*, Televiziunea Elenă Națională, programul 1), realizat la inițiativa unui centru de cercetări din Tesalonic, documentar numit *Ta hnaria ton argonavton* – „Pe urmele argonauților”. Știm cu toți cine erau argonauții, cei plecați cu Iason către estul Mării Negre pentru a recupera lâna de aur. Se pare însă că mitul ar avea legătură cu marea migrare a raselor grecești, dorice, ionice și altele, către țărmurile

Asiei Mici și litoralul Mării Negre. Nu se știe exact perioada, posibil secolele XI-X î. Hr. În orice caz, migrația era demult încheiată în vremea lui Homer (probabil secolul al IX-lea î. Hr.). De-a lungul istoriei, ramura grecească instalată în sud-estul Mării Negre și în apropierea Munților Caucaz, astăzi teritorii în componența Turciei și a Georgiei, este cunoscută cu denumirea de *ponți*, iar numele teritoriului ocupat, *Pont*. Documentarul urmărea tocmai istoria acestei populații, cu accentul pe prigoana din partea autorităților turcești în al doilea deceniu al secolului trecut și reîntoarcerea în Grecia după trei mii de ani, ca urmare a Convenției de la Lausanne, Elveția, din 1923, privind schimbul de populații dintre Grecia și Turcia.

Vom încerca o sumară familiarizare cu muzica acestei populații, atât cât timpul și resursele de atenție ne permit. Vom realiza acest lucru prin intermediul unor fragmente extrase din două episoade dintr-o populară emisiune, *To alati tis gis* („Sarea pământului”), difuzată de același canal, ET1, Televiziunea Elenă Națională, programul 1. Emisiunea este prezentată de Lambros Liavas, etnomuzicolog și profesor la Universitatea din Atena. Ambele emisiuni sunt despre muzica și dansurile ponte și sunt structurate în două părți. În prima parte, în ambianța Muzeului Instrumentelor Populare din Atena, amfitrionul emisiunii se află în compania unor celebrii instrumentiști și interpreți ai muzicii ponte. În partea a doua decorul se schimbă, iar spectatorul este invitat la o petrecere cu muzică și dans, împreună cu membrii unor ansambluri culturale ponte.

Fragmentele despre care vorbim sunt tocmai primele părți ale celor două emisiuni *To alati tis gis*. Când spunem „instrumentiști” ponți referința este aproape exclusiv la interpreți la *lira* pontă, instrumentul fără de care muzica și toată tradiția pontă sunt de neconceput. În ceea ce privește cântecul pont, este un cântec care în principal amintește de bravii grăniceri de la Marea Neagră de pe vremea Imperiului Bizantin, așa numiții *akrites* – un pseudonim asumat cu mare mândrie de populația pontă –, și în aceeași măsură plin de nostalgie după *patrida* („patria”) rămasă în urmă. Cât despre dans, vom

face unele incursiuni și în părțile secunde, pentru a ilustra coregrafic ceea ce vom auzi ca *tik* sau *omal* în primele părți. *Tikul* și *omalul* sunt dansuri ponte de mare popularitate, precum *hora* sau *sârba* la români.

Inițierea în muzica pontă va fi de realizat mai ales în primul fragment, în compania lui Mihalis Kaliontzidis, vestit virtuoz contemporan al lirei ponte, *kementzes* (căci există și alte tipuri de liră), a fiului său, Hristos, cu succes pe urmele tatălui, și a instrumentiștilor asociați. Aceștia din urmă muzicieni interpreți la instrumente nefamiliare pentru noi, precum *lauto* (instrument cu coarde, ceva intermediar între cobză și chitară) sau *dauli* (un fel de tobă mare ținută vertical). În al doilea fragment vom urmări ceea ce putem numi *deschiderile antropologice ale muzicii ponte*, prin intermediul talentaților frați Matheos și Konstandinos Tsahuridis. Studiile lor la Londra i-au adus în compania unor virtuozii din toată lumea, deschizându-le drumul unei pasiuni de cercetare și expunere a punctelor de contact dintre universul muzicii ponte și cele mai diverse stiluri muzicale, preocupare care i-a făcut celebri pe întregul mapamond.

Vizionare plăcută!

[Emisiunile sunt de găsit pe internet la adresele

<http://www.youtube.com/watch?v=S88cqrkjcA> și

<http://www.youtube.com/watch?v=GDU4JGt7yJM>.

Redau în continuare pentru cititor și posibilul video-spectator traducerea celor două fragmente, traducere citită în timpul vizionării de la Maliuc. Traducerea va fi însemnată temporal din 15 în 15 secunde, pentru a putea fi lesne utilizată de video-spectator. Îmi prezint scuze pentru unele imperfecțiuni; per total însă, consider a fi o traducere fidelă.]

To alati tis gis – Pontul (încărcat la 19 ianuarie 2012)

[*Se interpretează melodia/dansul „Pirihios”*]

[2.30] „Sarea pământului” găzduiește astăzi la Muzeul Instrumentelor Populare pe Mihalis Kaliontzidis, unul dintre cei mai vestiți virtuozii ai lirei ponte, *kememtzes*. [2.45] În a doua parte a emisiunii noastre suntem cu toții invitați la o petrecere pontă plină de vervă, împreună cu membrii ansamblului „Argonauții Comneni” din Kallithea. Haideți, așadar, să împărțim o sare pontă a pământului! [3.00]

[3.03] Ceea ce distinge ponții mai mult ca orice este legătura vie pe care o au cu tradiția lor. Cu limba, muzica, dansurile, tradițiile și ritualurile lor [3.15]. Etosul culturii ponte străbate veacurile din vremurile mitice ale argonauților, cum vor fi fost legați de Marea Neagră, pentru a face inospitalierul, sălbaticul Pont, primitiv. [3.30] Pentru a aduce la suprafață metale prețioase din adâncul pământului și pentru a înflori prin comerț, educație, prin organizare colectivă. Sinopi, trapezunzi, kerasunzi, kotiuri, amasieni, nicopoli, arghirupoli, [3.45] moștenitori ai antichității și Bizanțului, în înfățișarea bravului grănicer vie încă, în cântecele grănicerești care vorbesc despre faptele eroilor vestiți. În 1923, grecii Asiei Mici [4.00] depășeau un milion și jumătate, dintre care 400 000 locuiau în Pont, care avea mai bine de 500 de școli și o organizare asociativă și comunitară de admirat. Ponții [4.15] s-au răspândit din patria lor, din comunitățile Mării Negre, în Caucaz, în Rusia, pe urmă în Uniunea Sovietică până în Siberia și Asia Centrală și în diaspora, în toată lumea [4.30], și, bineînțeles, în Grecia, din satele regiunii Macedonia până în cartierele Tesalonicului sau ale Atenei, peste tot unde s-au instalat ca refugiați. Cu trauma genocidului și prigoanei staliniste [4.45], transplantând în noua patrie, în noua lor viață, pasiunea pontă, strădania pentru supraviețuire și bunăstare. Comunitățile lor sunt strâns legate, animate, pline de viață ca și dansurile lor [5.00]. Vocea și cântecele lor, cu acea scadare caracteristică, sunt născute din nostalgie și tristețe nedefinită, care au trecut în sunetul și tehnica lirei ponte, în *kememtzes*, [5.15] în vreme ce dialectul pont este

singurul care continuă să păstreze pentru cântec termenul *tragodia*, confirmând în felul acesta rădăcina „cântecului” în drama antică.

[*Se interpretează cântecul „Dipat”*]

[7.25] – Mihalaki, te întâmpin cu o surpriză: una dintre cele mai frumoase piese din colecția lui Fivos Anoianakis, aici în Muzeul Instrumentelor Populare. Este o veche liră pontă, un *kementzes*, care are scrijelită data confecționării: 1900. Este sculptată în lemn [7.45] și a venit și ea ca refugiat din Pont, împreună cu confecționarul ei, Ioanis Lipiridis. În fața acestui instrument istoric, te-aș ruga să ne spui câteva lucruri despre liră, despre confecționarea ei și [8.00] tehnica de interpretare.

– Desigur. Simți o teamă luând în mâinile tale un instrument atât de vechi, și pot spune cu certitudine că persoana care a făcut-o trebuie să fi fost și liristul care a cântat la ea [8.15]. După cum știi, iubite prietene Lambros, în țara lor liriștii își construiau propriile lire. Fiecare și-o adapta după cum voia.

– Îmi place cuvântul pe care l-ai folosit, „construiau” instrumentul [8.30], nu doar îl confecționau, ca și cum ar fi o casă.

– Văd după lucrătura pe care o are că este o capodoperă. Este nevoie de timp ca să se poată face așa ceva.

– Dar oamenii aveau atunci o altă raportare la timp.

– Desigur. [8.45]

– Și altă dispoziție, bineînțeles.

– Mai ales dispoziție.

– Spune-mi, părțile lirei ponte care sunt?

– Să începem înainte de toate...

– Din ce lemn au făcut-o?

- Aceasta este dintr-o specie de prun. [9.00]
- Lemn de prun.
- Da, da.
- Altele pot fi din corcoduș. În orice caz, deoarece această specie de lemn este rezistentă la variațiile climatice – în Pont erau diferențe mari între vară și iarnă și într-adevăr [9.15] prunul era cel mai rezistent. Ca părți, să începem de la corp, avem capacul, avem palicarul... [9.30]
 - De care se leagă corzile.
 - Aici, Lambro, îl numeau și îl numesc „măgarul”, deoarece poartă corzile.
 - Da.
 - Călușul.
 - Călușul, care poartă corzile.
 - Măgarul, într-adevăr.
 - Limba, *tosparel*, [9.45] cum spuneau pe vremuri. Limba este foarte frumos sculptată și ea. Gâtul lirei. Capul, *kefali* în pontă, urechile, *otia*...
 - Văd că sunt multe referiri [10.00] la corpul omenesc. Urechile, gâtul, nările cred că se numesc...
 - Foarte bine.
 - ... găurile de acolo, limba...
 - Da, da.
 - ... Măgarul. Ca și cum ar fi un organism viu [10.15], ca un corp omenesc. Tu simți că lira este un companion viu?
 - Este posibil să vorbească atâtor nenumărate suflete și să nu fie viu?!

[*Se interpretează melodia „Halai”. Dansul corespunzător se poate urmări începând cu 1:04:05*]

[13.50] Mihalis Kaliontzidis, Mihalakis cum îi spun prietenii, s-a născut în satul Dipotamo, în prefectura Kavala, în 1960 [14.00]. Părinții lui, Hristos și Anatoli, se trag din regiunea Matsuka, din eparhia Trapezundeii. Au plecat din Constantinopoli cu schimbul de populație din 1922 și s-au stabilit în Grecia [14.15]. Primele lecții muzicale le-a luat de la tatăl său, care era un psalt și un cântăreț excelent. În 1970 a început să cânte la liră, participând la hramuri, sărbători și [14.30] *muhabetia* ponte. În paralel, a studiat și muzica din Vest, la Conservatorul Evghenidios din Kallithea. În 1981, s-a alăturat muzicologului Hristodulos Halaris, însoțindu-l pe vestitul interpret pont Hrisanthos [14.45]. De atunci a lucrat cu toți artiștii ponți la manifestări, concerte, iar discografia însumează până astăzi 45 de albume. A făcut [15.00] turnee în toată Grecia și în străinătate, la comunitățile ponte ale diasporei, precum și în mari săli de concerte ca ambasador al tradiției muzicii ponte. A apărut la Epidavro, la Irodio, la Palatul Muzicii din Grecia și Opera Metropolitană [15.15] din New York, în regia lui Costas Gavras. În 1988, a creat în Kallithea Facultatea de Învățare a Lirei Ponte, care și-a extins activitatea la douăsprezece secții în diferite [15.30] părți ale Greciei, cu colaborarea profesorilor care au absolvit această facultate. Cu elevii săi, a organizat ansambluri muzicale ponte și grupuri corale în Atena și Tesalonic. [15.45] În ultimii ani, predă lira la Institutul Muzicii Populare și Tradiționale din Arta. Pentru toată activitatea lui și dedicarea pentru conservarea și răspândirea muzicii Pontului, Mihalis Kaliontzidis a fost premiat [16.00] de multe asociații ponte.

– Mihalaki, ne cunoaștem de mai bine de douăzeci și cinci de ani și îmi amintesc bucuria pe care ai avut-o când s-a născut fiul tău, Hristos. Astăzi cu emoție [16.15] îl văd aici pe Hristos, un voinic adevărat, pe urmele tatălui său, lirist și cântăreț și student al Institutului Muzicii Populare și Tradiționale din Arta. [16.30] O legătură dublă deci, tată

și fiu și profesor și elev. De altfel, au trecut prin mâinile tale sute de tineri elevi care au studiat lira. Cum vezi această legătură dintre profesor și elev și cum vezi [16.45] noua generație care vine să continue tradiția muzicală pontă?

– Este o responsabilitate imensă pentru cel care vrea să transmită ceea ce știe. Și cel mai important este să se cunoască pe sine însuși [17.00]. Va trebui să aibă o astfel de comunicare cu elevii astfel încât aceștia abia să aștepte ziua când trebuie să facă iar liră. Cât despre noua generație, înainte de toate spun că posedă o tehnică foarte bună a lirei [17.15]. Dar lira pontă este foarte solicitantă. Acesta este un lucru foarte serios, știu bine la ce mă refer.

– Hristos, cum îl vezi pe tatăl tău ca profesor? [17.30]

– Sigur mai exigent cu mine decât cu alți studenți și înțeleg că cerințele sunt mai mari. Cât pot încerc să îndeplinesc ceea ce-mi cere. [17.45]

– În același timp, ești și student la o secție, la o facultate care se ocupă cu muzica populară și tradițională, Institutul din Arta. Concomitent, te interesează și muzica [18.00] de la sărbătorile comunitare, participi?

– Să reușesc să studiez la această facultate era ceva pe care l-am dorit foarte mult. Oricine vrea să învețe poate dobândi foarte multe lucruri de la profesori și în general [18.15] din toată filosofia școlii, iar din câte înțeleg, un interpret se maturizează la sărbătorile comunitare și la diferitele manifestări, unde este inevitabil să participi, [18.30] nu pentru că sunt obligat, ci pentru că imi doresc s-o fac.

– Ce-ți place cel mai mult la muzica pontă?

– Ceea ce mă minunează cel mai mult este că acest instrument, lira, [18.45] are o anumită caracteristică, cântatul concomitent pe două corzi care rar, uneori niciodată, se întâlnește la alte instrumente muzicale. Este ceva specific.

[*Se interpretează cântecul „Moirolói kars”. Discuția despre mari virtuozii ai lirei ponte nu este tradusă. Următorul cântec, la 24:10, „Rasiópoulo”. Este urmat la 28:30 de „Kríon nerón”, din categoria „tik”*]

[33.15] – Mihalaki, voi ponții aveți o legătură directă, vie cu dansul. Care crezi că este legătura dintre lirist, dintre interpret și dansator? Te inspiră în momentul în care cânti? Cum te simți atunci când dansează un bun dansator? Dansezi și tu împreună cu el? [33.30]

– Cred că dau tot ce pot mai mult din mine. Când văd dansatori care dansează și se exprimă prin intermediul dansului lor, lira parcă nu mai există în mâinile mele, cu atâta bucurie! [33.45]

– Am auzit că la dansul *tromahton*, atunci când se mișcă arcușul lirei ponte, acesta ajunge să danseze la modul propriu deasupra corzilor. Ia spune-mi, acest faimos *tromahton*, ce este pentru tine? [34.00]

– Unele lucruri sunt inexprimabile, iar dacă îți pui în minte să le raționalizezi [34.15], vei pierde și terenul, nu doar mingea. Dansul este intens și viu, la fel ca viața.

[*Se interpretează o melodie din categoria „tromahton”, cu influențe de „tik”*]

[36.13] Frumoase cântecele, dar ne lipsește dansul. Petrecerea pontă, cu prieteni în jurul mesei, cu vinul și mâncărurile tradiționale. Vă invităm deci în a doua parte a emisiunii noastre la o petrecere pontă. Grupul nostru se va mări cu membri ai ansamblului Argonauții Comneni, iar dispoziția noastră va spori. Haideți deci cu noi, cu „Sarea pământului”!

[La 50.30 se dansează „tik”, finalizat cu „tromahton”; apoi, după o scurtă pauză, se dansează „omal”]

(Între dansuri) [55.35] Pontul, energie și pasiune așadar, și este într-adevăr emoționantă această reunire a tuturor generațiilor în cercul dansului [55.45], de la *tik* dublu care se transformă în *tromahton*, și vreau să te întreb, simt că poanții poartă în interiorul lor patria pierdută și această nostalgie pentru patria care a rămas în urmă, dar care este de-a pururi vie în inimile lor, [56.00] acolo unde au ajuns, în satele Macedoniei, în cartierele Atenei și ale Tesalonicului?

– Exact așa este, Lambro. Cred că toți care merg în aceste vremuri în Pont înțeleg cât de impresionant este [56.15] ceea ce au lăsat în urmă. Acolo în urmă sunt poate o sută, o sută douăzeci de generații. Aici sunt abia patru, cinci. Când am fost în Pont și am găsit casa bunicii și a bunicului nostru, am văzut înăuntru că încă există [56.30] niște pomi sădiți așa cum sunt de întâlnit și aici, adică în locul în care au ajuns în Grecia. Sunt de părere că patria este cea pe care o purtăm cu adevărat în inimile noastre. [56.45]

– Și muzica, și cântecele, și limba reprezintă mai mult decât toate simbolurile și identitatea patriei.

– Exact așa este, Lambro.

– Să continuăm deci cu cântecul și cu dansul!

To alati tis gis – Matheos & Konstandinos Tsahuridis / Petrecere pontă (încărcat la
16 mai 2012)

[Se interpretează cântecul „Aiten’s eparapetanen”]

[5.30] „Sarea pământului” revine astăzi la vitalitatea și farmecul muzicii și dansului tradițional pont. În prima parte a emisiunii noastre avem ca invitați doi tineri muzicieni talentați, frații Matheos [5.45] și Konstandinos Tsahuridis, reprezentanți ai celei mai tinere generații a tradiției muzicale în Pont, în timp ce în partea a doua vom participa la o petrecere pontă plină de vervă, cu membrii ansamblului Grănicerii Pontului, [6.00] refugiați din fosta Uniune Sovietică, stabiliți în Aspropirgo, din prefectura Atiki. Bine ati venit!

– Bine v-am găsit!

– Ne bucurăm foarte mult că sunteți astăzi împreună cu noi la „Sarea pământului” și vă mărturisesc emoția mea [6.15] în timp ce amintirile mă poartă acum cincisprezece ani, în 1996, când eram membru al juriului, voi pe atunci elevi...

– La primele concursuri pan-elene.

– La primele concursuri pan-elene [6.30] de muzică pentru elevi, unde ați luat premiul I, cântec și liră pontă. De atunci a început o aventură de cunoaștere și învățare, multă apă a curs pe sub podul din Triha. [6.45] Cu multă emoție și bucurie vă revăd astăzi, absolvenți de Universitate, cu titlul de doctor și având o experiență valoroasă și o cunoaștere sistematică.

– Așa este, și într-adevăr, [7.00] acum cincisprezece ani fratele meu a plecat primul la Londra. Eu încă eram elev în clasa a XI-a, și a început această aventură, frumoasă aventură, atât în cunoaștere, cât și în execuția muzicală [7.15]. Și având norocul să fim la Londra și să studiem într-o astfel de capitală multiculturală, am receptat influențe și am dobândit [7.30] o cunoaștere la care nici nu visam până să plecăm din Grecia.

– Haideți să luăm firul de la început, Mathee. Voi amândoi sunteți dintr-o familie pontă din Veria. [7.45]

– Tatăl, rădăcina pontă, iar mama localnică din Grevená.

– Da.

– Cu multe cântece auzite de la bunicul nostru, care se trăgea din Sanda Pontului, și astfel [8.00] sunetul lirei călătorea de peste tot. Și în casă, și în urechile noastre.

– Când ai început să cânti la liră, Mathee?

– Era Crăciunul anului 1988. Îi vedeam pe tatăl și pe bunicul meu cântând [8.15] colinde tradiționale și din curiozitate am întrebat și am început. Am pus mâinile pe liră și au ieșit primele sunete.

– Și tu Konstandine, când ai început să cânti?

– Exact [8.30] în același moment.

– Sunteți la pachet, se pare.

– La acel Crăciun și eu am început să cânt. „Hristos s-a născut / Lumea s-a bucurat / Hai, bună vreme / Bună seara”, colinde ponte.

– La un moment dat, după [8.45] școală, după liceu, ați participat la concursurile pentru elevi, ați luat premiul I. Cum de v-ați hotărât să continuați cu muzica, cu studiile superioare în străinătate?

– Un om luminat [9.00], mitropolitul Pandeleimon, mitropolitul Veriei și Nausei, în fiecare an anunță sprijinul acordat elevilor prefecturii. Așa, cu bursă am plecat, întrucât [9.15] am luat locul I la Concursurile Muzicale Panelene, să studiez și să continui muzica la Londra.

– Ați ajuns deci la Londra. La ce Universitate?

– La Universitatea din Londra, la Colegiul Goldsmiths [9.30] (...). Am avut norocul să fim foarte aproape de faimosul muzicolog John Baily, dar și de Stephen Cottrell, care ne-au luat sub aripa lor și [9.45] ne-au deschis ușa facultății de etno-muzicologie.

– Și ați ajuns să faceți doctoratul, tu Mathee despre lira pontă...

– Lira pontă în Grecia contemporană. În principal, [10.00] referința este la execuția practică și la posibilitățile muzicale pe care le are lira pontă.

– Iar tu Konstandine, despre voce în tradiția muzicală din Epir, dar și din Pont.

– Da, am făcut un studiu comparativ, deoarece aveam și am o mare [10.15] pasiune despre modul în care se produce sunetul. Titlul tezei de doctorat a fost „Tehnici de interpretare tradiționale din Pont și Epir în Grecia contemporană. O abordare etnografică”. [10.30]

– Ai pus în legătură și onorat pe ambii bunici.

– Da, exact acolo am vrut să ajung.

[*Se interpretează cântecul „Ela pouli m’asa makran”*]

[13.42] – Mathee și Konstandine, în Londra ați venit în contact cu muzicieni din toată lumea. Profesorul vostru, John Baily, are o bună specializare în muzica orientală, în special din Afganistan și în instrumente înrudite cu lira. Îmi închipui că prin intermediul acestei cunoașteri și experiențe [14.00] ai văzut cât de mult suntem apropiați... Balcanii și Orientul, zona Mediteranei...

– Desigur. Există în general un sunet foarte asemănător în aceste regiuni [14.15]. O referire specială am vrut să fac la instrumentele cu coarde, cum sunt lirele Asiei Centrale, lira clasică persană, precum și la afganul *riceak*, dacă v-ați referit [14.30] la Afganistan. Este într-adevăr uimitor cât de mult seamănă itinerarele muzicale. Dacă-ți voi cânta un cântec afgan vei crede că este pont. [14.45] Se numește *Mula mama gian* (...) Nu vi se pare că se aude *pondiako*? [15.00] Mie așa mi se pare.

– Și este și sunetul lirei (...) și sunt instrumente înrudite toate acestea.

– Exact.

– Și îmi închipui că este vorba de tehnici de interpretare asemănătoare.

– Iar acordajul este la sfert de multe ori, și cântatul pe două coarde, [15.15] astfel încât muzica este foarte familiară urechii. Ai impresia că reprezentăm un spațiu muzical comun.

– Deci prin intermediul educației, cunoștințelor și experienței dobândite [15.30], v-ați întors în Grecia și experimentați și deschideri ale spațiului muzicii ponte. Adăugați elemente care ne conduc spre ceea ce numim „etno”, o abordare „etno”, în care tradiția străbunilor [15.45] intră în dialog cu alte culturi muzicale.

– Așa este, exact, iar diferența, așa cum o vedem noi, este că acest dialog, această asociere se face din dragoste, nu din pețit, [16.00] dacă pot spune așa.

– Deoarece adesea se întâmplă și pețitul, din partea unor companii discografice, a unor festivaluri internaționale etc.

– Da, de multe ori are acest caracter. Noi întotdeauna încercăm să exprimăm ceea ce ne sensibilizează cu adevărat, [16.15] iar dacă ceva se lipește în ghilimele de lumea noastră cea mai profundă și de muzica noastră, de ce nu?, muzica este una, este o artă a emoției, de la răsărit [16.30] la apus. De aceea, de multe ori, împreună cu fratele meu poetic spunem „Șapte note în Răsărit, dar șapte și în Apus.” Muzica de oriunde are mai multe asemănări decât diferențe.

– Întotdeauna însă facem deosebirea [16.45] între muzica tradițională și artă. Una este arta, legată de fantezia unui muzician, de capacitatea pe care o are cineva de a face experimente [17.00] cu lira pontă, și alta este muzica tradițională pe care trebuie să o păstrăm așa cum ne-a fost transmisă.

– Așa deci, Mathee, cânti [17.15] și ca interpret tradițional la petreceri și sărbători, unde interpretezi *pondiaka* așa cum s-a moștenit, dar cânti și ca muzician cult, cu studii, improvizezi și vii în contact cu muzicieni din toată lumea. [17.30] În cele din urmă, se poate ca cineva să le facă pe amândouă, ce faci, apeși pe un buton și se face schimbarea?

– O întrebare foarte bună. Eu cred că importantă este comunicarea pe care o ai cu oamenii și [17.45] sufletul. Este ceva pe care nu-l poți descrie să cânti la o sărbătoare tradițională și să simți acest șuvoi și [18.00] frisonul, dacă pot spune așa, că ceea ce cânti a fost cântat la fel de cineva cu mulți ani înainte. Pe de altă parte, ai [18.15] propria lume

interioară, pe care prin intermediul instrumentului muzical o poți pune în comunicare cu alte culturi muzicale.

– Tot ceea ce vei face, orașul, cum spunea Kavafis, te va urma [18.30]. La orice instrument cu coarde care pică în mâna fratelui meu, întâi va cânta un cântec pont și după aceea cântecele altei tradiții muzicale.

– Este un pont cosmopolit.

– Este un europont.

– Mândru că este pont. [18.45]

– De altfel grecii au fost întodeauna cosmopoliți, și ponții în special. Și refugiați, și călători, și negustori. Și cred că prototipul este [19.00] Odiseu, care a văzut oameni de peste tot, cunoscându-le și mentalitățile, nu doar... Iar muzica, încă o dată cred, ne poartă într-o frumoasă călătorie. [19.15]

[*Se interpretează o „Improvizație”*]

[26.07] – Mathee și Konstandine, în ultima vreme am auzit foarte des acest termen, *fusion* (fuziune), adică îmbinarea elementelor [26.15] aparținând unor culturi muzicale diferite. Nu există însă și teama ca *fusion* să devină *confusion* într-un anumit moment, o confuzie, un amestec?

– Desigur.

– Ce este acel ceva care în cele din urmă poate să lege două [26.30] lucruri diferite, de exemplu pe Caruso cu un cântec pont despre mamă, astfel încât să facă un corp comun și nu doar un simplu amestec?

– Cred că întodeauna este vorba nu doar de ceea ce cânti, [26.45] ci și cum cânti. De aceea consider că modul de abordare a celor două tradiții muzicale este ceea ce îți permite să le apropii și să le îmbini. [27.00] *Fusion*, cum am spus și mai devreme, este un termen

care, cel puțin pentru noi, ar fi de ajuns să se nască din dragoste, nu din pețit, adică, da, să facem un *fusion*, să cântăm jazz cu lira. [27.15] Da, ok, putem s-o facem.

– Însă să se întâmple cu un respect pe măsură.

– Trebuie să existe un respect similar și această mare virtute care se numește *unicitate*, în special când întâlnești instrumente care sunt însoțite de o [27.30] istorie, de o anumită identitate.

– Și să se poată ca lira să rămână liră pontă dar în același timp să se preteze și la altceva.

– Exact.

– Se poate preta, [27.45] deoarece provine dintr-o anumită familie. Adică trebuie să deosebim faptul de a cânta muzică pontă, pe două corzi și cu triluri specifice, adică... [28.00] aș zice, o interpretare energică, sufletul lirei ponte, de [28.15] fantezia fiecărui liris... Acum se aude ca vioara.

– Da, apropiat de vioară. Însă ambele le poate folosi cineva. Este de ajuns să știe [28.30] când, unde, cum și de ce.

– Cred că este un lucru foarte serios ca un interpret să respecte tot ceea ce cântă, orice repertoriu interpretează, la orice instrument ar cânta, să respecte cu adevărat sunetul pe care-l exprimă prin intermediul aceluși instrument. [28.45]

– Vă mulțumesc și vă doresc toate cele bune!